

УДК 342.1

DOI <https://doi.org/10.32782/tnv-pub.2024.4.4>

ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Кучменко В. О. – кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри національної безпеки, публічного управління та адміністрування
Державного університету «Житомирська політехніка»
ORCID: 0000-0003-3822-3528

Тишкул Я. А. – магістрант спеціальності 281 «Публічне управління
та адміністрування»
Державного університету «Житомирська політехніка»
ORCID: 0009-0007-5212-1946

На сучасному етапі розвитку Україна стикається зі складними питаннями, які пов'язані із серйозними викликами її суверенітету, що робить проблематику національної безпеки надзвичайно актуальною. Виклики минулих років лише підтверджують необхідність вчасно проводити аналіз загроз та здійснювати якісну оцінку стану національної безпеки. Для України такий процес є надзвичайно важливим у контексті примноження постійних викликів з боку сусідньої країни-агресора. В умовах воєнної агресії, геополітичних змін та внутрішніх реформ, національна безпека стає не лише гарантом суверенітету, але й фундаментом для стабільного розвитку суспільства. Усвідомлення реального стану безпеки дозволяє державі не лише ефективно реагувати на поточні загрози, але й стратегічно планувати майбутнє, забезпечуючи захист національних інтересів та громадян. Таким чином, оцінка національної безпеки є ключовим елементом у забезпеченні сталості та розвитку України на міжнародній арені.

Важливість такої оцінки криється в суті національної безпеки та полягає, на нашу думку, у створенні сприятливих умов для реалізації національних інтересів, що забезпечують процвітання, могутність та всебічний розвиток України для максимального задоволення потреб та інтересів представників української нації відповідно до загальноєвропейських норм співіснування. Це зумовлено тим, що у сучасному світі безпека суспільства визначається не лише захистом від військових загроз, але й здатністю ефективно реагувати на прояви кіберзлочинності, інформаційних атак, економічних криз, екологічних катастроф та соціальних конфліктів. Національна безпека, в першу чергу, має забезпечувати суспільну безпеку, яка передбачає також збереження демократичних цінностей, прав людини та громадянських свобод, забезпечення правосуддя та рівного доступу до ресурсів. Саме тому, в умовах глобалізації та взаємозалежності держав, безпека суспільства набуває нового значення, оскільки локальні проблеми можуть мати глобальні наслідки. Тому важливою є не лише внутрішня стійкість суспільства, але й міжнародна співпраця та інтеграція в систему глобальної безпеки.

Ключові слова: безпека, національна безпека, держава, державна безпека, суспільство.

Kuchmenko V. O., Tishkul Ya. A. Assessment of the current state of national security of Ukraine

At the current stage of development, Ukraine is faced with complex issues related to serious challenges to its sovereignty, which makes the issue of national security extremely urgent. The challenges of the past years only confirm the need to conduct a timely analysis of threats and to carry out a qualitative assessment of the state of national security. For Ukraine, such a process is extremely important in the context of increasing constant challenges from the neighboring aggressor country. In the conditions of military aggression, geopolitical changes and internal reforms, national security becomes not only a guarantor of sovereignty, but also a foundation for the stable development of society. Awareness of the real state of security allows the state not only to effectively respond to current threats, but also to strategically plan the future, ensuring the protection of national interests and citizens. Thus, the assessment of national security is a key element in ensuring the stability and development of Ukraine in the international arena.

The importance of such an assessment lies in the essence of national security and consists, in our opinion, in the creation of favorable conditions for the realization of national interests, which ensure the prosperity, power and comprehensive development of Ukraine for the maximum satisfaction of the needs and interests of the representatives of the Ukrainian nation in accordance with the generally recognized norms of coexistence. This is due to the fact that in the modern world, society's security is determined not only by protection against military threats, but also by the ability to effectively respond to manifestations of cybercrime, information attacks, economic crises, environmental disasters, and social conflicts. National security, first of all, must ensure public security, which also includes the preservation of democratic values, human rights and civil liberties, ensuring justice and equal access to resources. That is why, in the conditions of globalization and interdependence of states, the security of society acquires a new meaning, since local problems can have global consequences. Therefore, not only the internal stability of society is important, but also international cooperation and integration into the global security system.

Key words: security, national security, state, state security, society.

Постановка проблеми. Враховуючи події останніх років Україна зіштовхнулася зі складними питаннями, які пов'язані із серйозними викликами збереження її суверенітету, що робить проблематику національної безпеки надзвичайно актуальною. Оскільки національна безпека є ключовим елементом стабільності й процвітання будь-якої держави, то проведення оцінки ключових показників, які характеризуються швидкими змінами і зростанням нових загроз стає необхідністю. Безперервний аналіз і моніторинг дозволяють країні своєчасно реагувати на потенційні виклики, забезпечуючи ефективний захист своїх національних інтересів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Праці багатьох вчених були присвячені окремим аспектам національної безпеки, а саме: Л. Балацько в своїх дослідженнях звертає увагу на наявність проблем, що викликають ризики і загрози національній безпеці України [1], Д. Василенко, Д. Галат, М. Павлюк, Ю. Щербань, М. Чепелева, О. Саного та К. Савчук в своєму дослідженні провели обґрунтування доцільності вироблення оптимальних пріоритетів забезпечення національної безпеки в сучасних умовах [2]. А. Дикий, К. Наумчук, Т. Тростенюк – досліджували вплив загроз інформаційної безпеки на національну [3], В. Євдокимов, Д. Грицишен, О. Олійник, В. Бутузов, Т. Власюк, Л. Сергієнко, І. Супрунова, Т. Барановська, І. Грабчук, О. Грабчук, А. Дикий, В. Ковальчук, В. Кучменко, С. Лисак, В. Савіцький, Г. Шпиталенко, присвятили свою увагу вивченню протидії фінансуванню тероризму в системі управління національною безпекою [6]. Втім, обрана тема залишається актуальною і потребує подальшого вивчення.

Метою статті є необхідність проведення оцінки сучасного стану національної безпеки та виокремити найбільш серйозні загрози, які існують.

Виклад основного матеріалу. Останні десять років продемонстрували, що світові глобалізаційні процеси, які торкнулися майже всіх аспектів життя нашого суспільства, призводять до суперечливих тенденцій безпековій сфері. Враховуючи тенденцію змін, проблеми які стосуються сфери національної безпеки, на сьогоднішній день, виходять на перший план в більшості країн світу. Ці зміни актуалізуються тим, що з одного боку, зростає рівень інтеграції як на глобальному, так і на регіональному рівнях, з іншого - загострюється суперництво між світовими та регіональними центрами сили за збереження та зміцнення своїх позицій, а також розширюється спектр і масштаби нових викликів і загроз. Загалом, геополітична ситуація у світі характеризується такими тенденціями як [4]:

– необхідність поглиблення взаємозалежності держав в умовах глобалізації світової економіки;

– стрімке зростання економічного розриву, який стає незворотним, між країнами з високорозвинутою економікою та більшістю інших держав;

- реструктуризацією та оптимізацією нової архітектури міжнародних відносин, що здійснюються під впливом процесів глобалізації;
- зростанням ролі міжнародних організацій і наднаціональних інститутів;
- завершенням основних інтеграційних процесів країн Західної та Східної Європи з перспективою подальшого розширення Європейського Союзу.

Саме з врахуванням такої тенденції Україна, як і будь-яка інша суверенна держава, стикається з першочерговою проблемою забезпечення національної безпеки. В умовах глобальних змін, питання захисту особи, суспільства та держави охоплюють широкий спектр аспектів, включаючи військові, економічні, політичні, соціальні, екологічні та гуманітарні проблеми, а також питання історичної, національної та релігійної ідентичності. Серед основних викликів, що створюють ризики та загрози для національної безпеки України, можна виділити такі групи факторів:

До першої групи ми віднесемо воєнні загрози. Ця група містить виклики, які стосуються агресія з боку інших держав. Військові конфлікти, вторгнення та анексії, як, наприклад, тимчасово анексований Крим, частини Донецької та Луганської області. Такі дії ставлять під загрозу територіальну цілісність і суверенітет країни.

До другої групи ми відносимо економічні виклики. До цієї групи слід віднести економічну нестабільність, яка характеризується різким коливанням валютного курсу, інфляцією, фінансовою кризою та можуть підривати економічну стабільність та спроможність держави забезпечувати соціальні потреби. Також слід зауважити, що до цієї групи входить залежність від зовнішніх ринків та кризи в енергетичній сфері, оскільки проблеми з постачанням енергоресурсів, зокрема газу та нафти, можуть серйозно вплинути на економіку та рівень життя населення.

До третьої групи віднесемо політичні ризики. Політична нестабільність характеризується внутрішніми політичними конфліктами, нестабільністю коаліцій які можуть знижувати ефективність управління та формувати політичну невизначеність. Також, не слід залишати осторонь корумпованість. Корупція та неефективне управління можуть підривати довіру до держави, погіршувати інвестиційний клімат і затримувати соціально-економічний розвиток.

До четвертої групи віднесемо соціальні проблеми. Найбільшою загрозою цієї групи є нерівність і безробіття. Високий рівень соціальної нерівності та безробіття можуть призводити до соціальної напруги та протестів, що може загрожувати суспільній стабільності. Також, демографічні зміни, адже зменшення населення, старіння суспільства та міграційні процеси можуть створювати додаткові виклики для економіки та соціальної системи.

До п'ятої групи ми віднесемо екологічні загрози. Забруднення довкілля яке характеризується не лише викидами забруднюючих речовин, відходи промисловості та автомобільного транспорту, що можуть погіршувати якість повітря, води та ґрунтів, але й результатом активних бойових дій, що призводить до руйнування національних парків знищення цілих екосистем, що наносять непоправної шкоди екології. Ці всі дії призводять до появи нової загрози – зміни клімату. Результати зміни клімату, такі як підвищення температури, екстремальні погодні явища та підвищення рівня моря, можуть мати серйозні наслідки для довкілля і життєзабезпечення.

До шостої групи ми відносимо гуманітарні виклики. Найбільшою загрозою є порушення прав людини, що виражається як дискримінація, насильство та порушення соціальних прав, можуть впливати на соціальну стабільність і міжнародний імідж країни.

До сьомої групи ми відносимо ідентифікаційні загрози. Ці загрози характеризуються втручанням у національну ідентичність. Зовнішні сили можуть намагатися впливати на історичну, національну та релігійну ідентичність, що може підірвати внутрішню єдність і самосприйняття держави.

Саме тому, станом на сьогоднішній день ключовим шляхом виходу з існуючих складних внутрішніх і зовнішніх груп викликів є підвищення рівня національної безпеки. Це передбачає не лише посилення ефективності внутрішньодержавних процесів, але й забезпечення державного суверенітету та територіальної цілісності. Основою для цього є демократичний розвиток суспільства і держави, що включає дотримання високого рівня захисту прав і свобод, імплементацію європейських демократичних принципів, утвердження європейських цінностей, а також продовження реформування національної економіки.

Враховуючи проведену оцінку груп ризиків, ми вважаємо що на сьогоднішній день основні пріоритетні напрямки розвитку національної безпеки можна умовно розділити на кілька ключових аспектів, які потребують комплексного підходу та узгоджених дій для забезпечення стійкого і ефективного захисту держави. Ці напрямки включають такі групи як:

1. Посилення обороноздатності та військової безпеки. В першу чергу мова йде про необхідність модернізації військових сил, а саме: швидке оновлення озброєння, техніки та обладнання, впровадження нових технологій для забезпечення ефективного захисту території; стратегічне партнерство та міжнародна кооперація за рахунок розвитку військового співробітництва з союзниками та міжнародними організаціями, участь у спільних навчаннях і операціях; реформування військових структур, що включає оптимізацію організаційних структур і управлінських процесів в Збройних силах для покращення оперативності та ефективності.

2. Зміцнення економічної безпеки за рахунок підвищення економічної стабільності. В першу чергу мова йде про реалізацію політики, яка спрямована на стабілізацію макроекономічної ситуації, підтримку економічного зростання та конкурентоспроможності; впровадження антикорупційних заходів, які є необхідними для забезпечення прозорості у використанні бюджетних коштів; забезпечення енергетичної безпеки за рахунок диверсифікації джерел енергії, розвиток альтернативних джерел та забезпечення стабільних поставок енергоресурсів.

3. Захист інформаційної безпеки, адже в сучасних умовах кібер атаки набули нового значення, тому кібербезпека повинна включати розробку та впровадження систем захисту від кібератак, забезпечення надійного захисту критичної інфраструктури; інформаційна боротьба яка проводиться як протидія інформаційним маніпуляціям і пропаганді, забезпечення достовірності інформації та підтримка національних інформаційних ресурсів; правове регулювання за рахунок удосконалення законодавства щодо захисту інформаційної безпеки та забезпечення правових основ для боротьби з кіберзлочинністю.

4. Соціальна та гуманітарна безпека яка проявлятиметься як захист прав і свобод громадян за рахунок забезпечення соціальної справедливості, дотримання прав людини, протидія дискримінації; проведення реформ системи охорони здоров'я, а саме: поліпшення медичних послуг, боротьба з епідеміями і пандеміями, забезпечення доступу до якісного медичного обслуговування; освітня політика, яка проявлятиметься як розвиток системи освіти, підготовка кадрів для забезпечення інноваційного розвитку та адаптації до змінних умов.

5. Забезпечення екологічної безпеки за рахунок підвищення екологічної охорони, що проявлятиметься в реалізації заходів для захисту навколишнього

середовища, боротьба з забрудненням, збереження природних ресурсів; управління ризиками, зусилля яких буде будуватись на розробці стратегій для запобігання та ліквідації наслідків природних катастроф і техногенних аварій.

6. Політична стабільність і правопорядок, що реалізовуватиметься в результаті підвищення ефективності роботи правоохоронних структур, забезпечення правопорядку і боротьба з кримінальною діяльністю; демократичний розвиток який проявлятиметься як підтримка демократичних інститутів, забезпечення свободи слова та політичних прав, сприяння політичній стабільності; підтримка активної участі громадян у процесах прийняття рішень, розвиток соціальних ініціатив та волонтерства.

Ми вважаємо, що завдяки таким умовам можна досягти високого рівня захисту національних інтересів та цінностей, а також зміцнити позиції в контексті безпечної геополітики Європи. Україні необхідно не лише забезпечити свою власну національну безпеку, але й відновити роль активного учасника європейської безпеки. Це дозволить їй внести значний вклад у розвиток системи європейської безпеки.

Висновки. Отже, провівши оцінку сучасного стану національної безпеки України, можна стверджувати, що загрози для неї поступово зростають, концентруючись у таких сферах: військова, економічна, інформаційна, соціально-політична, міжнародна та екологічна. Більшість з цих загроз має довготривалий характер, а саме: військова, економічна та екологічна. Довготривалий характер обумовлюється складністю вирішення загроз та усуненням наслідків впливу загроз на територію країни. Основною проблемою у забезпеченні національної безпеки є необхідність постійного моніторингу та оцінки всіх потенційних загроз для національних інтересів, а також прогнозування розвитку ситуацій, пов'язаних із реалізацією або захистом цих інтересів. Без цього всебічного та практично ефективного аналізу неможливо адекватно оцінити рівень загроз і забезпечити належний рівень безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Балацько Л.С. Національна безпека України: загрози та виклики / «ДИПКОРПУС» суспільно-політичний часопис. URL: <http://dipcorpus-info.at.ua/news/2009-04-21-1>.
2. Василенко Д., Галат Д., Павлюк М., Щербань Ю., Чепелева М., Саного О., Савчук К. Стратегія національної безпеки України на 2010–2015 рр. Розділ 2. Стратегічні цілі, пріоритети та завдання політики національної безпеки України. URL: <http://cs.cirs.kiev.ua/en/component/content/article/98--2010-2015-.html?start=4>.
3. Дикий А.П., Наумчук К.М., Тростенюк Т.М. Аналіз сучасних загроз інформаційній безпеці держави. *Економічний простір*. 2021. Вип. 176. С. 155–158. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/176-28>
4. Іжа М.М., Овчаренко Ю.О. Державна політика щодо стратегій забезпечення національної безпеки України. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2011. Вип. 8. С. 10–24.
5. Качинський А.Б. Індикатори національної безпеки: визначення та застосування їх граничних значень : монографія. Київ : НІСД, 2013. 104 с.
6. Протидія фінансуванню тероризму в системі управління національною безпекою України : монографія / За загальною редакцією В.В. Євдокимова, Д.О. Грицишена. Житомир: Видавничий дім «Бук-друк», 2023. 232 с. URL: <https://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/8322/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

7. Резнікова О.О. Стратегічний аналіз безпекового середовища України. Стратегічна панорама спеціальний випуск. 2022. С. 45-53. URL: https://www.researchgate.net/publication/365432129_STRATEGIC_ANALYSIS_OF_UKRAINE%27S_SECURITY_ENVIRONMENT

8. Шмоткін О. Теоретичні основи правової безпеки. *Освіта і наука у сфері національної безпеки: проблеми та пріоритети розвитку* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Острог, 8 черв. 2018 р.). Острог. С. 119–123.

REFERENCES:

1. Balats'ko, L.S. (2009). Natsional'na bezpeka Ukrainy: zahrozy ta vyklyky [National security of Ukraine: threats and challenges] / «DYPKORPUS» *suspil'no-politychnyj chacopys – "DIPKORPUS" socio-political magazine*. Retrieved from: <http://dipcorpus-info.at.ua/news/2009-04-21-1>. [in Ukrainian].

2. Vasylenko, D., Halat, D., Pavliuk, M., Scherban', Yu., Chepeleva, M., Sanoho, O. & Savchuk, K. (2009). *Stratehiia natsional'noi bezpeky Ukrainy na 2010 – 2015 rr.* [The National Security Strategy of Ukraine for 2010-2015]. Rozdil 2. Stratehichni tsili, priorytety ta zavdannia polityky natsional'noi bezpeky Ukrainy. Retrieved from: <http://cs.cirs.kiev.ua/en/component/content/article/98--2010-2015-.html?start=4> [in Ukrainian].

3. Dykyj, A.P., Naumchuk, K.M. & Trosteniuk, T.M. (2021). Analiz suchasnykh zahroz informatsijnij bezpetsi derzhavy [Analysis of modern threats to information security of the state]. *Ekonomichnyj prostir – Economic space*, 176, 155-158. Retrieved from: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/176-28> [in Ukrainian].

4. Izha, M.M. & Ovcharenko, Yu.O. (2011). Derzhavna polityka schodo stratehij zabezpechennia natsional'noi bezpeky Ukrainy [State policy regarding strategies for ensuring national security of Ukraine]. *Teoretychni ta prykladni pytannia derzhavotvorennya – Theoretical and applied issues of state formation*, 8, 10-24. [in Ukrainian].

5. Kachyns'kyj, A.B. (2013). *Indykatory natsional'noi bezpeky: vyznachennia ta zastosuvannia ikh hranychnykh znachen'* [Indicators of national security: definition and application of their threshold values]. NISD, Kyiv [in Ukrainian].

6. Yevdokymov, V.V. & Hrytsyshen, D.O. (2023). *Protydiia finansuvanniu teroryzmu v systemi upravlinnia natsional'noiu bezpekoiu Ukrainy* [Combating the financing of terrorism in the national security management system of Ukraine]. Vydavnychyj dim «Buk-druk», Zhytomyr. Retrieved from: <https://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/8322/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [in Ukrainian].

7. Reznikova, O. (2022). Stratehichnyj analiz bezpekovooho seredovyscha Ukrainy [Strategic analysis of the security environment of Ukraine]. *Stratehichna panorama spetsial'nyj vypusk – Strategic panorama special issue*. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/365432129_STRATEGIC_ANALYSIS_OF_UKRAINE%27S_SECURITY_ENVIRONMENT [in Ukrainian].

8. Shmotkin, O. (2018). Teoretychni osnovy pravovoi bezpeky [Theoretical foundations of legal security]. *Osvita i nauka u sferi natsional'noi bezpeky: problemy ta priorytety rozvytku: materialy II Mizhnar. nauk. – prakt. konf. – Education and science in the field of national security: problems and development priorities: materials of the II International. of science - practice conf.* Ostroh. p. 119-123. [in Ukrainian].